

УДК 351:620.9(477)

В. О. Копанчук,
д. держ. упр., доцент,
професор кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4198-6510>

Л. В. Омелчук,
к. е. н., доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування, Хмельницький
університет управління та права імені Леоніда Юзькова, м. Хмельницький, Україна
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4174-1107>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.17.131

СУЧАСНІ КОМПАРАТИВНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТА БЕЗПЕКИ

V. Kopanchuk,
Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Management and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Ukraine, Khmelnytskyi
L. Omelchuk,
PhD in Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Public Management and Administration, Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law, Ukraine, Khmelnytskyi

MODERN COMPARATIVE ASPECTS OF STATE REGULATION IN THE FUEL AND ENERGY SECTOR IN THE CONDITIONS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT AND SECURITY

Статтю присвячено науковому обґрунтуванню та дослідженню компаративних аспектів державного регулювання паливно-енергетичного сектору в умовах інноваційного розвитку та безпеки.

В контексті проведеного дослідження акцентовано увагу на тому, що реалізація інноваційної політики в енергетичному секторі України ґрунтується на загальних принципах її державного регулювання і має такі основні етапи: визначення місця в національній інноваційній політиці, створення та захист об'єктів інноваційної діяльності, впровадження та комерціалізація інновацій, фінансування інноваційної діяльності. Важливо розглянути ці етапи. Однак для того, щоб розробити інноваційну політику в енергетичному секторі України, необхідно визначити концепцію та стратегічний план його інноваційного розвитку. З вище зазначеного можна зробити висновок, що інноваційна діяльність підприємств енергетичного сектору може бути розширена за рахунок співпраці між підприємствами, наукою та державою. Впровадження кластерного підходу може стати основою для формування майбутньої інноваційної політики, що забезпечить синергетичний ефект від взаємодії трьох сторін та структурну раціональність використання енергетичного потенціалу держави.

З урахуванням виділених особливостей, а також сучасних тенденцій розвитку енергетичного ринку, доведено, що політика держави повинна відповідати наступним принципам: взаємопов'язаність дій органів державної влади у процесі реалізації державної енергетичної політики та в процесі здійснення стратегічних дій розвитку паливно-енергетичного комплексу країни; збільшення конкурентоспроможності паливно-енергетичних компаній, яке можливо досягти за одночасного підвищення виробничої ефективності як на внутрішньому ринку енергетичних ресурсів, так і на світовому; розвиток стабільного інтересу суб'єктів господарювання паливно-енергетичної сфери; підтримка підприємницької ініціативи. Основними завданнями державної політики у сфері паливно-енергетичного комплексу є: підвищення частки позабюджетних джерел фінансування енергозбереження та відповідних проєктів; формування та впровадження єдиної інноваційної інформаційної державної системи; формування реально-застосовної науково-обґрунтованої бази у розвиток якості освоєння вже розроблених родовищ та поглиблення нових за рахунок впровадження нових розробок та методів; збільшення протяжності магістральних нафто- та газопроводів, газифікація; раціональне використання ресурсного потенціалу через впровадження інно-

ваційних методів. Варто зазначити, що ефективність управління та державного регулювання безпосередньо залежить від наступних ключових факторів: рівня монополізації та потреби реалізації структурних реформ; територіально-географічних особливостей країни і її економіки; ступеня залежності бюджету та зовнішньоторговельного балансу країни від нафтогазової та інших галузей.

Вказано на те, що наукові дослідження розвитку енергетичної системи України є важливими та доктринальними. Однак питання дослідження шляхів та напрямів удосконалення системи державного регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу України в контексті інтеграційних процесів все ще потребує належного наукового опрацювання та теоретичного обґрунтування.

This article is dedicated to the scientific justification and study of comparative aspects of state regulation of the fuel and energy sector in conditions of innovative development and safety. In the context of the conducted research, attention is focused on the fact that the implementation of innovative policy in the energy sector of Ukraine is based on general principles of its state regulation and has the following main stages: defining the place in national innovation policy, creating and protecting objects of innovative activity, implementing and commercializing innovations, financing innovative activities. It is important to consider these stages. However, to develop an innovative policy in the energy sector of Ukraine, it is necessary to determine the concept and strategic plan of its innovative development. Based on the above, it can be concluded that the innovative activity of energy sector enterprises can be expanded through cooperation between enterprises, science, and the state. The implementation of a cluster approach can be the basis for the formation of future innovative policies, which will ensure a synergistic effect from the interaction of the three parties and structural rationality in the use of the state's energy potential.

Considering the highlighted features, as well as current trends in the development of the energy market, it has been proven that the state policy should adhere to the following principles: interconnectedness of the actions of state authorities in the process of implementing state energy policy and in the process of implementing strategic actions for the development of the country's fuel and energy complex; increasing the competitiveness of fuel and energy companies, which can be achieved through simultaneous improvement of production efficiency both in the domestic energy resource market and in the global market; development of stable interest of business entities in the fuel and energy sector; support for entrepreneurial initiative. The main tasks of state policy in the fuel and energy complex are: increasing the share of non-budget financing sources for energy-saving and related projects; forming and implementing a unified innovative state information system; forming a scientifically substantiated base for the development of quality exploration of already developed deposits and deepening new ones through the implementation of new developments and methods; increasing the length of oil and gas pipelines, gasification; rational use of resource potential through the implementation of innovative methods. It should be noted that the effectiveness of management and state regulation directly depends on the following key factors: the level of monopolization and the need for structural reforms; territorial and geographical peculiarities of the country and its economy; the degree of dependence of the country's budget and foreign trade balance on the oil and gas and other industries.

It is noted that scientific research on the development of the energy system of Ukraine is important and doctrinal. However, the issue of studying ways and directions of improving the system of state regulation of the development of the fuel and energy complex of Ukraine in the context of integration processes still requires proper scientific processing and theoretical substantiation.

Ключові слова: державна політика, державне регулювання, загрози, енергетична безпека, енергетична галузь, енергетична сфера, економічна безпека, паливно-енергетичний сектор, паливно-енергетичні ресурси.

Key words: state policy, state regulation, threats, energy security, energy sector, energy sphere, economic security, fuel and energy sector, fuel and energy resources.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Паливно-енергетичний сектор є однією з найважливіших сфер економіки будь-якої країни, а його розвиток і функціонування напругу впливають на стабільність економіки та національну безпеку. У зв'язку з цим, державне регулювання паливно-енергетичного сектору є актуальною та важливою темою для дослідження. Однак, у зв'язку зі зростаючими загрозами енергетичній та економічній безпеці держави, а також з урахуванням швидкого розвитку технологій, виникають нові пробле-

ми, які потребують детального аналізу та вивчення. До таких проблем можна віднести, наприклад, ефективність державного регулювання в умовах інноваційного розвитку, проблеми взаємодії різних суб'єктів на ринку паливно-енергетичних ресурсів, а також забезпечення енергетичної безпеки країни. Вивчення цих проблем та їх розв'язання є актуальним завданням для дослідження компаративних аспектів державного регулювання паливно-енергетичного сектору в умовах інноваційного розвитку та безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-прикладні аспекти дослідження проблематики знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вчених, таких як А. Ахламов, Ю. Бажал, В. Бодров, І. Бондарчук, В. Юрчишин, С. Денисюк, С. Шашевський, П. Шпак, які переважно акцентували увагу на формуванні економічних механізмів здійснення державної політики та засобів забезпечення енергозбереження економіки та населення в цілому. Наукові здобутки, присвячені становленню української енергетичної системи, є значними та доктринальними. Однак, питання, пов'язані з пошуком шляхів удосконалення системи державного регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу України в контексті інноваційних процесів, ще потребують належного теоретико-прикладного обґрунтування та дослідження.

Внаслідок чого метою даної статті є наукове обґрунтування та дослідження компаративних аспектів державного регулювання паливно-енергетичного сектору в умовах інноваційного розвитку та безпеки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як відомо, вивченням поняття "паливно-енергетичний комплекс" займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Як і більшість комплексних понять у сучасному науковому просторі, дана категорія також немає єдиного визначення. Паливно-енергетичний комплекс можна охарактеризувати як сукупність різних галузей, які займаються видобутком найважливіших енергетичних ресурсів. У рамках функціонування цих галузей відбувається формування суспільно-економічних відносин, націлених на забезпечення національної безпеки та суверенітету держави, а також на збереження необхідного для нормальної життєдіяльності населення рівня енергозбереження.

Паливно-енергетичний комплекс є цілісною системою, яка утворюється за допомогою взаємодії електропостачання, теплопостачання, паливопостачання (газ, нафта, тверде паливо) і включає такі підприємства та об'єкти інфраструктури, які забезпечують отримання, переробку, зберігання, транспортування, перетворення, розподіл паливно-енергетичних ресурсів. Синтез даних елементів у єдине ціле можна пояснити технологічною єдністю та організаційно-економічною взаємозалежністю [1, с. 400]. Галузі ПЕК нерозривно пов'язані практично з усіма напрямками діяльності народного господарства [2, с. 19]. Саме сукупність процесів, починаючи від розвідки родовищ і закінчуючи транспортуванням та споживанням, наприклад надходженням опалення до будинків, визначається як паливно-енергетична система. Варто відзначити те, що всі галузі пов'язані з більшістю напрямків господарської діяльності країни.

До елементів системи паливно-енергетичного комплексу також можна віднести підприємства, які займаються забезпеченням технікою та іншим обладнанням для видобутку, переробки і транспортування енергетичних ресурсів. Традиційно включати підприємства технічного обладнання до структури паливно-енергетичного комплексу неприйнято. Як і багато сфер економічних відносин, в даному контексті можна виділити три

рівні: міжнародний, національний та регіональний. Міжнародний рівень обумовлений сукупністю національних паливно-енергетичних систем, які, взаємодіючи, утворюють світовий енергетичний ринок [3, с. 144]. У рамках національних систем виділяють, відповідно, регіональні рівні. Центральне місце на світовому енергетичному ринку займають паливні ресурси, але в останні роки спостерігається зростаюча тенденція використання нетрадиційних джерел енергії, які можуть скласти конкуренцію традиційним енергетичним ресурсам, відповідно, цей факт може порушити певний баланс, а також спричинити зміни на світовому енергетичному ринку.

Виділені сучасні аспекти поняття "паливно-енергетичний комплекс" дозволяють зробити висновок, що паливно-енергетична система, що ефективно функціонує, в першу чергу необхідна державі для підтримки суверенітету на геополітичній арені, а також для ефективного досягнення державних цілей соціально-економічного розвитку, окрім того, здійснює вирішальний вплив на формування будь-якого господарства країни, оскільки без енергоресурсів неможливо запустити жодне виробництво, жоден процес і роботу механізмів. Державна енергетична політика — діяльність державних органів, спрямована на забезпечення всіх галузей економіки країни необхідним обсягом енергії за найменших витрат та найбільш екологічного способу. Державна політика в сфері ПЕК включає в себе управління фондом надр та надрокористування, спрямована на реалізацію енергетичної політики, підтримання паливно-енергетичного балансу, формування інноваційної та науково-технічної політики, соціальної та зовнішньоекономічної політики венергетики [4, с. 365].

Відповідно, управління паливно-енергетичним комплексом — це система заходів та заходів органів державного управління, які спрямовані на ефективне досягнення бажаних результатів при найменшій втраті ресурсів (часу, капіталу) у рамках проведеної державної енергетичної політики. Здійснення паливно-енергетичної політики державою спрямоване на захист населення країни, а також забезпечення всіма необхідними енергетичними ресурсами; водночас політика держави враховує інтереси господарюючих суб'єктів, формує енергетичну незалежність країни. Дані риси на етапі формування стратегії можна віднести до підцілей, на досягнення яких і спрямований процес управління паливно-енергетичним комплексом. Як і будь-яка галузь, паливно-енергетична має низку унікальних рис виробничого та структурного характеру, вивчивши які, можна визначити особливості управління. Наприклад, постійна залежність від цін на енергоресурси або розвідка ресурсів — витратний та ризикований процес. Слід виділити такі особливості управління паливно-енергетичним комплексом у даний період: багаторівнева система контролю, що складається з внутрішнього, державного та міжнародного; висока ступінь ризику на всіх етапах виробництва; нестабільна ринкова ситуація (незмінність ринків збуту); високий ступінь технологічності виробництва: дороге обладнання, зведення до мінімуму впливу людського фактора; баланс між ефективним виробництвом та екологічними нормами [5, с. 39].

З урахуванням виділених особливостей, а також сучасних тенденцій розвитку енергетичного ринку, політика держави повинна відповідати наступним принципам: взаємопов'язаність дій органів державної влади у процесі реалізації державної енергетичної політики та в процесі здійснення стратегічних дій розвитку паливно-енергетичного комплексу країни; збільшення конкурентоспроможності паливно-енергетичних компаній, яке можливо досягти за одночасного підвищення виробничої ефективності як на внутрішньому ринку енергетичних ресурсів, так і на світовому; розвиток стабільного інтересу суб'єктів господарювання паливно-енергетичної сфери; підтримка підприємницької ініціативи [6, с. 77].

Основними завданнями державної політики у сфері паливно-енергетичного комплексу є: підвищення частки позабюджетних джерел фінансування енергозбереження та відповідних проектів; формування та впровадження єдиної інноваційної інформаційної державної системи; формування реально-застосовної науково-обґрунтованої бази у розвиток якості освоєння вже розроблених родовищ та поглиблення нових за рахунок впровадження нових розробок та методів; збільшення протяжності магістральних нафто- та газопроводів, газифікація; раціональне використання ресурсного потенціалу через впровадження інноваційних методів [7, с. 18]. Варто зазначити, що ефективність управління та державного регулювання безпосередньо залежить від наступних ключових факторів: рівня монополізації та потреби реалізації структурних реформ; територіально-географічних особливостей країни і її економіки; ступеня залежності бюджету та зовнішньоторговельного балансу країни від нафтогазової та інших галузей.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Таким чином, можна зробити висновок, що реалізація інноваційної політики в енергетичному секторі України ґрунтується на загальних принципах її державного регулювання і має такі основні етапи: визначення місця в національній інноваційній політиці, створення та захист об'єктів інноваційної діяльності, впровадження та комерціалізація інновацій, фінансування інноваційної діяльності. Важливо розглянути ці етапи. Однак для того, щоб розробити інноваційну політику в енергетичному секторі України, необхідно визначити концепцію та стратегічний план його інноваційного розвитку. З вище зазначеного можна зробити висновок, що інноваційна діяльність підприємств енергетичного сектору може бути розширена за рахунок співпраці між підприємствами, наукою та державою. Впровадження кластерного підходу може стати основою для формування майбутньої інноваційної політики, що забезпечить синергетичний ефект від взаємодії трьох сторін та структурну раціональність використання енергетичного потенціалу держави. Наукові дослідження розвитку енергетичної системи України є важливими та доктринальними. Однак питання дослідження шляхів та напрямів удосконалення системи державного регулювання розвитку паливно-енергетичного комплексу Ук-

раїни в контексті інтеграційних процесів все ще потребує належного наукового опрацювання та теоретичного обґрунтування.

Література:

1. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: вибр. наук. пр. Київ: НІСД, 2016. 527 с.
2. Вонсович О. С. Національна безпека України в умовах сучасних геополітичних змін. Науковий вісник Дипломатичної академії України. 2017. Вип. 24 (2). С. 18—24.
3. Марчук Є. Україна: нова парадигма поступу: аналітичне дослідження. Київ: Аваллон, 2001. 215 с.
4. Акімова Л. М. Сутнісна характеристика основних загроз в економічній безпеці держави. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2016. № 10. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247>.
5. Мартиненко В. В. Загрози економічній безпеці України в контексті викликів глобалізації. Економіка та управління національним господарством. Економічний часопис-21. 2011. Випуск 7—8. С. 39—40.
6. Рокоча В. В. Трансформація системи національної економічної безпеки в умовах глобалізації світової економіки. Економічна безпека. 2014. № 10. С. 71—78.
7. Архирейська Н. В. Дослідження системних підходів щодо оцінки категорії "Економічна безпека". Ефективна економіка. № 8. 2013. С. 18—23.

References:

1. Vlasjuk, O.S. (2016), *Nacional'na bezpeka Ukrai'ny: evolucija problem vnutrishn'oi' polityky* [National Security of Ukraine: Evolution of Domestic Policy Problems], NISD, Kyiv, Ukraine.
2. Vonsovych, O.S. (2017), "National security of Ukraine in the conditions of modern geopolitical changes", *Naukovyj visnyk Dyplomatychnoi' akademii' Ukrai'ny*, vol. 24 (2), pp. 18—24.
3. Marchuk, E. (2001), *Ukraina: nova paradigma postupu: analitichne doslidzhennya* [Ukraine: a new paradigm of progress: analytical research], Avallon, Kiev, Ukraine.
4. Akimova, L. M. (2016), "Essential characteristics of the main threats to the economic security of the state", *Derzhavne upravlinnja: udoskonalennja ta rozvytok*, vol. 10, available at: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1247> (Accessed 10 July 2024).
5. Martynenko, V. V. (2011), "Threats to Ukraine economic security in the context of the challenges of globalization", *Ekonomika ta upravlinnja nacionalnym ghospodarstvom. Ekonomichnyj chasopys-21*, vol. 7—8, pp. 39—40.
6. Rokocha, V. V. (2014), "Transformation of the system of national economic security in the conditions of globalization of the world economy", *Ekonomichna bezpeka*, vol. 10, pp. 71—78.
7. Arkhireyska, N.V. (2013), "Research system approaches to evaluation category "Economic security", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 8, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2235> (Accessed 10 July 2024).

Стаття надійшла до редакції 21.08.2024 р.